

A XI-A REUNIUNE ȘTIINȚIFICĂ A INSTITUTULUI INTERNAȚIONAL AL CETĂȚILOR

(EGGERSBERG, 28 SEPTEMBRIE — 1 OCTOMBRIE 1971)

Consiliul științific al Institutului internațional al cetăților, cu ocazia celei de a XI-a reuniuni, ținută la Eggersberg (Republica Federală a Germaniei) pe tema:

„Sistemele de fortificație din secolele XVI, XVII, XVIII și XIX, ca o continuare a construcțiilor de apărare medievale și considerate din punct de vedere național. Date istorice, condiții actuale ale fortificațiilor și metodologia conservării și punerii lor în valoare”.

— Ține să mulțumească autorităților Bavarei („Bayerisches Landesamt für Denkmalpflege”, „Bayerische Verwaltung der Schlösser, Gärten und Seen” și „Deutsche Burgenvereinigung”) pentru excelența organizare și călduroasa primire.

La reuniune au participat: Mr. Gilyard-Beer (Anglia); prof. F. Machatschek (Austria); prof. Leonardo Vilena (Spania); prof. G. Moutsopoulos (Grecia); prof. Laszlo Gerö (R. P. Ungară); prof. Piero Gazzola și prof. R. Cassi (Italia); prof. Hotke (Olanda); prof. Maievski (R. P. Polonă); prof. Azeredo (Portugalia); prof. Grigore Ionescu (R. S. România); prof. Werner Mayer (Republica Federală a Germaniei); prof. I. Pavel (R. S. Cehoslovacă); arh. Ivan Zdravcović (R. S. F. Iugoslavia).

După ce a luat cunoștință de rapoartele reprezentanților celor treisprezece țări, Consiliul științific decide să supună serviciilor și ministerelor responsabile, *Recomandările următoare*:

1. Fortărețele și fortificațiile orașelor din secolele XVI, XVII, XVIII și XIX au fost adesea complet abandonate sau sacrificate dezvoltării urbanistice. Uneori n-au rămas decât ruine sau porțiuni de o oarecare importanță, ca porți de oraș sau de fortărețe, tronsoane de ziduri sau șanțuri, acestea ascunse adesea de construcțiile noi care, în unele cazuri, li s-au suprapus.

2. Puținele exemple de metereze, de fortărețe sau orașe, cu bastioanele lor, porți și șanțuri, constituie monumente de artă ale construcțiilor din secolele XVI, XVII, XVIII și XIX, de o mare raritate și tocmai de aceea, de o valoare remarcabilă.

3. Fortificațiile conservate ale orașelor trebuie să formeze obiectul unei atenții speciale în amenajarea orașelor și să fie inserate în zonele de protecție, făcând parte din centrul istoric.

4. Luând în considerație raritatea lor sus menționată, se recomandă degajarea, scoaterea lor la suprafață și consolidarea structurilor de apărare din secolele XVI, XVII, XVIII și XIX.

5. Scoaterea la suprafață a incintelor fortificate trezește un interes special deoarece acestea constituie o circumscriere vizibilă a centrului istoric. În spațiile verzi, cuprinse în șanțurile care n-au fost umplute, se oferă posibilitatea amenajării lor pentru terenuri de destindere și în același timp —

cadrul orașului fiind îmbogățit — pentru promovarea turismului.

6. Incinta fortificată, o dată degajată și restaurată, primește o volorare urbanistică considerabilă, constituind o împărțire naturală între centrul istoric și zonele urbane mai moderne ce îl inconjoară și care nu au importanță din punctul de vedere al monumentelor.

7. Incinta fortificată oferă posibilități nu numai pentru articularea optică a zonelor urbane, dar, de asemenea, pentru facilitarea circulației, mijlocind drumuri circulare, paralele și parcuri.

8. Dacă fortărețele și ruinele lor nu au o valoare din punct de vedere practic, ele au cu atât mai mult din punct de vedere istoric. O dată consolidate, ele pot să formeze scopul plimbărilor populației și turiștilor. Ele pot forma obiect de cercetări și pot contribui la educația istorică a poporului.

9. În conservarea acestui tip de monumente, exemple ale istoriei unei țări, ar trebui să se urmărească oferirea lor unei noi funcțiuni în viața actuală care, în sensul mai sus menționat, bazându-se pe importanța lor istorică, justifică salvarea și punerea lor în valoare.

Președintele Consiliului Științific,

PIERO GAZZOLA

GRIGORE IONESCU, “ARHITECTURA POPULARĂ ÎN ROMÂNIA”

EDITURA MERIDIANE, BUCUREȘTI, 1971

În cursul anului 1971, Editura Meridiane a publicat, într-o formă și cu o ilustrație simțitor îmbunătățite, lucrarea mai veche a prof. arh. Grigore Ionescu privind „Arhitectura populară românească”, Ed. Tehnică, 1957.

Frumusețea subiectului tratat, necesitatea unor astfel de sinteze, succesul lucrării anterioare datorată aceluiași cercetător competent și pasionat, au făcut ca și de data aceasta tirajul să se dovedească insuficient și cortea să se epuizeze în mai puțin de o săptămână.

În cele ce urmează, vom căuta să prezentăm unele aspecte ale acestei opere valoroase — modul de abordare a problemelor, tratarea trăsăturilor caracteristice ale arhitecturii țărănești, ca și unele propuneri pentru o viitoare ediție.

Autorul a trasat cu o mină sigură tabloul cuprinzător al acestui important capitol al culturii populare românești. În ordinea firească, în prima parte a lucrării sînt înfățișate principalele tipuri de așezări (cele trei tipuri de sat, împărțiat, răsfiat și adunat, ca și tipurile mai noi sau satul adunat săsesc), locuința (pornind de la cele mai vechi — bordeiul, coliba — la casa cu diferitele sale variante regionale, avînd însă o

formă unitară), gospodăria în ansamblu (cu aspecte diferind după tipul de sat căruia-i aparține), instalațiile tehnice de tipuri variate, ca și hanurile țărănești și prăvăliile populare, aspectele monumentale în arhitectura populară — bisericile de lemn.

În partea a doua, mai restrînsă evident ca spațiu, sînt descrise diferitele materiale folosite (lemnul cu precădere, apoi piatra, lutul, mai nou cărămida), procedeele de construcție (diferite după materialul folosit și elementele construcției la care sînt aplicate), plastica arhitecturală și decorativă — un capitol amplu, în care sînt analizate proporțiile și simetria așezărilor și a tuturor construcțiilor, ca și decorația variată; ultimul capitol privește relațiile între meșterii populari și arhitectura cultă.

Enunțate în Introducere, în tot cuprinsul lucrării vor fi urmărite și subliniate caracteristicile specifice ale arhitecturii țărănești: perpetuarea tradițiilor autohtone, unitate în ansamblu și varietate regională, legătura organică permanentă cu mediul înconjurător, măiestria artistică desăvîrșită.

Așezare, gospodărie, locuință — nucleul vieții țărănești, ni se înfățișează istoric-evo-

lutiv, împeună cu lăcașurile de cult și diferitele realizări tehnice ingenioase. Spunem „evolutiv”, dar este vorba de o evoluție care a durat sute și sute de ani, fiecare generație preluînd și prelucrînd elementele tradiționale moștenite din tată în fiu. S-a vorbit de un „geniu creator” al poporului român, și pe drept cuvînt, pentru că această reluare nu a însemnat imitare steapă ci creație vie, bazată pe o continuitate de viață și concepții, pe respectarea și îndrăgirea moștenirii strămoșești.

Poate cel mai mare merit al lucrării constă în tratarea interdependentă a tuturor factorilor care au contribuit la realizarea construcțiilor țărănești. Fiecare obiectiv este văzut în timp, spațiu, tehnicitate. Pornind de la un arhetip, sînt studiate toate variantele, noile apariții, modificările moderne sau împrumuturile. Afirmațiile sînt clare, solid construite, fără ipoteze nefundamentate. Foarte interesantă și logică ni se pare prezentarea originii gospodăriei cu ocol întărit, explicată prin „adaptarea unui fel de locuință străveche, de caracter mai mult universal decît greco-roman, la nevoile specifice impuse de locul și de ocupația oamenilor care îl foloseau”.

Pagini remarcabile sînt închinat studiu-
lui simetriei și proporțiilor arhitecturii popu-
lare, bazate pe rapoarte simple, comensu-
rabile, care, deși aplicate intuitiv de meș-
terii populari, au dus la crearea atîtor exem-
plare de mare frumusețe. La aceasta a con-
tribuit și înclinarea firească a românului
către forme pitorești, atenuarea unor forme
geometrice sau simetriei rigide, întîlnindu-se
dimpotrivă o asimetrie de mare farmec, „ca
o expresie a vieții însăși”.

Așa cum se prezintă, *Arhitectura popu-
lară din România* este o lucrare de studiu,
dar și de inițiere și de atragere spre un tîr-
m mai puțin cercetat. Deși scrisă de un
specialist, cartea nu are rigiditatea sau ră-
ceala unui tom savant, la aceasta contri-
buind și stilul, ușor înflăcărat și poetic pe
alocuri, însuflețind subiectul, ca și micile ta-
blouri descriptive – în care monumentul este
întegrat peisajului înconjurător (ca la bise-
rica din Șurdești); prezența citadelor ce pre-
ced fiecare capitol, indică similitudini de
concepții sau imagini intuitive, aparținînd
unor gânditori și cunoscători profunzi ai su-
fletului poporului românesc: Lucian Blaga,
Geo Bogza, Henri Focillon.

Foarte frumoasă și variată, ilustrația este
superioară prin concepție și realizare, atît
volumului anterior cit și multor altor lucrări
de specialitate. Pentru toate obiectivele ci-
tate în text se fac trimiteri pe marginea pa-
ginii la partea doua a lucrării, constînd din
fotografii (de ansambluri și detalii) și de-
sene (planuri, secțiuni, vederi generale, de-
talii). Prin această argumentație vizuală tex-
tul ciștigă evident în claritate, ca și citi-
torul, care poate urmări mai lesne expunerea
autorului.

Realizarea cărții de față de către Editura
Meridiane este deosebit de izbită, ca for-
mat, acurateță a machetei, calitatea ilus-
trațiilor (minus corectura, defectuoasă), cu
adăugarea rezumatelor și listelor de ilus-
trații în trei limbi de circulație mondială,
militîndu-se astfel pentru cunoașterea în
cercuri cit mai largi a acestui important capi-
tol al culturii noastre populare, atît în țară
cît și în străinătate. Dar tocmai acest scop al
Editurii Meridiane, o accesibilitate cît mai
largă, se împotrivesc tipării unor lucrări
ample de strictă specialitate, cu un aparat
critic bogat.

Iată de ce ne socotim îndreptățiți să for-
mulăm unele deziderate privind o sinteză
exhaustivă a arhitecturii populare românești,
atît de necesară pentru studiu și cunoaștere
aprofundată: această nouă ediție să stea la
baza unei astfel de lucrări, atotcuprînză-

toare, în care să se reflecte întreaga expe-
riență de teren și cunoștințele de specia-
litate ale autorului.

Am dori să fie extinse considerațiile de
ordin istoric, lingvistic, geografic, economic,
social, etnografic, cu referiri la izvoarele
arheologice, documentare, literatură de spe-
cialitate; să fie prezentate pe lîngă ele-
mente net autohtone și altele rîspîndite pe
o arie mult mai largă, ca acoperișul mol-
dovenesc de paie cu trepte la colțuri, întîl-
nit din Cehoslovacia pînă în țările nordice,
casa cu foișor, prezentată într-o interrelație
balcano-dunăreană, luîndu-se în considera-
re și aspectul oriental.

La studierea locuinței, trebuie amintite
și pivnițele de forme variate, de la cele mai
simple la cele cu bolți de zidărie sau pia-
tră nefasonată: interesante sînt – prin vechime,
inventivitate, realizare artistică – și unele
elemente de detaliu ca sistemul de încuie-
tori la uși, porți, ferestre.

Dintre anexele locuinței nu se mențio-
nează decît pe scurt și în general șura; ori
și aceasta are unele variante cum este șura
drăgușnească, cuprînzînd și aria de tre-
ierat. Mai există și alte categorii de depen-
dințe întîlnite însă peste tot și folosite: ast-
fel bucătăria de vară este nelipsită din bă-
tătura gospodarului, construită fie din birne
de lemn la munte, vîruite, sau din zidărie la
deal, iar în sud din chirpici, adeseori înlo-
cuită cu străvechiul cuptor de piine și cu
plita afară, uneori sub un acoperiș. Cămara
de alimente îmbracă și ea diferite forme
deosebit de interesante după zona de ori-
gine: pe Valea Arieșului, ca o căsuță ală-
turi de casa mare, cu un acoperiș înalt de
paie, cu pridvor și dedesubt pivniță; în Gorj
„jicnița” din birne de lemn etc. Se mai pot
semnala în cadrul gospodăriei „pimița” gor-
jenească pentru păstratul uneltelor, pătulele
cu forme originale și variate din sudul țării,
adăposturile pentru animale – porci, viței –
„găbănașul” din zona Miercurea Ciuc, po-
rumbarele. Construcțiile anexe prezintă forme
variate, rezolvări ingenioase, elemente deco-
rative – ca de pildă ușile șurilor maramu-
reșene, încît merită o prezentare mai amă-
nunțită.

Fintinile ocupă un loc aparte cu diferitele
lor tipuri, de la fintina cu cumpănă rîspîn-
dită pe o mare arie geografică, la puțurile
de lemn cu ghizduri frumos fasonate din
piatră sau „fintinile cu cai” din Vilcea.

Intitulînd capitolul „Aspecte monumentale

de arhitecturii populare – bisericile de
lemn”, autorul nu a inclus aici, dar nici în
altă parte, troițele. Și aceste construcții legate
de cult au o certă valoare arhitectonică și
artistică.

Analizînd influența arhitecturii populare
asupra celei orășenești, aportul direct, autorul
include cîteva pagini originale acestui stu-
diu. S-ar putea aduce aici unele sugestii pri-
vitoare la construcțiile în stil tradițional, la
sistematizarea modernă a satelor, pentru evi-
tarea unor tipuri pseudopopulare hibride, de-
seori întîlnite.

În cadrul referirilor la obiectivele de pe
teren, credem că se puteau include și unele
zone mai puțin cercetate dar cu realizări
remarcabile ca: Bihorul, Sălajul, cu biserici
și case de lemn de mare frumusețe arhitec-
tonică, Valea Dunării, Bărăganul – cu unele
tipuri de cuptoare sau construcții tipice din
lut etc.

De asemenea, se puteau menționa și
exemplare din celelalte muzee din aer liber
din țară nu numai din Muzeul satului, în
special la capitolul instalații tehnice sau
construcții vinicole (Dumbrava Sibiului, Mu-
zeul viticulturii și pomiculturii Golești, Muzeul
etnografic din Parcul Hoia – Cluj). Salvarea
a nenumărate monumente de arhitectură și
artă populară prin dezvoltarea rețelei de
muzee etnografice în aer liber este o acțiune
care trebuie neapărat pomenită, importanța
ei pe plan național și internațional ne mai
trebuînd să fie subliniată în rîndurile de față.

Completarea aparatului critic pentru o
lucrare de studiu este absolut necesară. Din
bibliografie lipsesc lucrări clasice pentru stu-
diul anumitor probleme ca *Bisericile din
Bihor* – Coriolan Petranu, „Arta populară ro-
mânească” editată de Institutul de Istoria
artei în 1969, cu un vast capitol privind arhi-
tectura populară, I. D. Ștefănescu – *Arta veche
a Maramureșului*, ca și numeroase articole
din publicațiile muzeelor – Anuarul Mu-
zeului satului, Cibinium etc.

Un indice-glosar, cu termeni tehnici de
origină populară cu explicația lor și cu indi-
carea paginii din text, este iarăși extrem de
necesar.

Am menționat cele de mai sus cu dorința
de a avea un material complet de studiu al
arhitecturii populare, fiind convinși că o
nouă ediție, într-un format extins, va fi și mai
utilă și, cel puțin tot atît de bine primită.

VALENTINA BUȘILĂ

GRIJA FAJĂ DE MONUMENTE — O DATORIE CETĂȚENEASCĂ, PATRIOTICĂ

Pornind de la considerentul că monumen-
tul de cultură este o dovadă nemijlocită a
nivelului de dezvoltare a tehnicii, științei și
artei de pe o anumită treaptă de dezvoltare
social-economică și de la necesitatea folo-
sirii sale ca un instrument de influențare di-
rectă a conștiinței oamenilor, de educare a
lor în spiritul admirației și prețuirii valorilor
trecutului nostru istoric, apare ca o obligație
cetățenească, patriotică, a noastră a tuturor,
de a acorda o atenție deosebită identifi-
cării, cercetării, protejării, conservării și res-
taurării tuturor monumentelor de cultură
care prin valoarea lor istorică, arhitectonică
sau artistică se integrează patrimoniului cul-

turii noastre naționale. Dispunem de un
patrimoniu extrem de bogat și variat. Avem
monumente care prin specificul lor pot fi
considerate unicate și cu atît mai mult grija
noastră față de aceste produse ale creației
și ingeniozității populare se cere sporită.

Gradul de civilizație al unui popor se
judecă îndeobște și în funcție de contribu-
ția sa la dezvoltarea culturii universale. Pu-
tem afirma fără rezerve, că poporul nostru,
prin ceea ce a creat secol de secol, milenii,
se așează printre acele popoare cu partici-
pare majoră la patrimoniul culturii univer-
sale.

Așa cum documentul de arhivă sau obiec-

tul de muzeu devine un argument în cunoaș-
terea sau înțelegerea unei epoci, unui eve-
niment sau unui fenomen, la fel trebuie con-
siderat și monumentul – fie el arheologic,
istoric, artistic, arhitectonic, de artă popu-
lară, – care exprimă, am putea spune, mai
complet și complex caracteristicile epocii
în care a fost creat – gradul de dezvoltare
al tehnicii, al artei, dezvoltarea socială,
chiar situația politică a vremii ș.a. Tocmai
de aceea, grija pentru aceste dovezi incontes-
tabile ale trecutului nostru istoric se cere
sporită, pornind de la considerentul că pro-
cesul de degradare poate fi mult mai rapid
în comparație cu colecțiile de muzeu